

Postępująca degradacja wybrzeży Europy zagraża europejskim standardom życia

Możliwość mieszkania w pobliżu morza jest bardzo atrakcyjna. Wydaje nam się, że wybrzeża pozostaną na zawsze niezmiennym bogactwem, tymczasem zniszczenia i nieodwracalne zmiany w ekosystemach postępują w niesłabnącym tempie. Obecne trendy wskazują, że zmiany w użytkowaniu gruntów na terenach nadmorskich są poważniejsze niż te obserwowane w innych regionach. Przykładowo, wzdłuż wybrzeży Europy przyrost powierzchni zabudowanych jest o jedną trzecią większy niż w głębi lądu. Zmiany te są spowodowane szeregiem czynników, jak zmiany demograficzne, restrukturyzacja gospodarcza, wzrost standardu życia i ilości wolnego czasu, a także przez globalne struktury handlowe. W wielu obszarach nadmorskich czynniki te spowodowały szybkie zmiany, które drastycznie obniżyły korzystny wpływ ekosystemów nadmorskich oraz ich długookresową odporność na niepożądane zmiany. Coraz bardziej rośnie prawdopodobieństwo, iż zmiany klimatyczne przyczynią się do nasilenia presji na ekosystemy nadmorskie.

Ekosystemy nadmorskie zapewniają społeczeństwu różnorodne korzyści. Dostarczają takich dóbr jak żywność, drewno opałowe, zasoby energetyczne i produkty naturalne a także stanowią bazę dla usług związanych z kulturą (wypoczynkiem), jak turystyka i rekreacja. Ponadto, ekosystemy nadmorskie pełnią ważne funkcje regulacyjne i pomocnicze, np. przy stabilizacji linii brzegowej i ochronie przed katastrofami naturalnymi czy oczyszczaniu zanieczyszczonych wód. Ponieważ wybrzeża w coraz większym stopniu przejmowały rolę „wrót” dla światowego handlu i logistyki, ulegały one stałemu rozwojowi, co prowadziło w rezultacie do osłabienia korzystnego wpływu ekosystemów.

Trendy te są istotne, ponieważ oddziaływanie ekosystemów stanowi znaczący procent ogólnej wartości gospodarczej obszarów nadmorskich. Przykładowo, od ich jakości zależą w dużym stopniu europejskie zasoby morskie; w razie zakłócenia ich naturalnych funkcji, procesy degradacji będą stopniowo przyspieszać i wszelka pomoc ze strony społeczeństwa może okazać się spóźniona. Nowoczesne technologie w żaden sposób nie zastąpią funkcji naturalnych.

Pomimo pewnych sukcesów większość obszarów nadmorskich należy do najsłabiej rozwiniętych pod względem gospodarczym regionów UE. W 1996 r. wśród 25 najsłabszych

gospodarczo regionów w UE-15 znajdowało się 19 regionów nadmorskich; podobnie rzecz ma się obecnie w rozszerzonej UE-25. Problemy społeczne i gospodarcze (np. migracja oraz brak infrastruktury gospodarczej) są szczególnie dotkliwe dla małych wysp

Jak dotąd rozwój terenów nadmorskich opierał się na restrukturyzacji gospodarczej i był osiąganym głównie za sprawą turystyki i powiązanego z nią boomu w budownictwie, zwłaszcza w obszarach położonych nad Morzem Śródziemnym i Atlantykiem. W innych regionach pierwszeństwo dano restrukturyzacji rybołówstwa, spowodowanej dramatycznym spadkiem zasobów rybnych. Oprócz tego, zwiększenie liczby

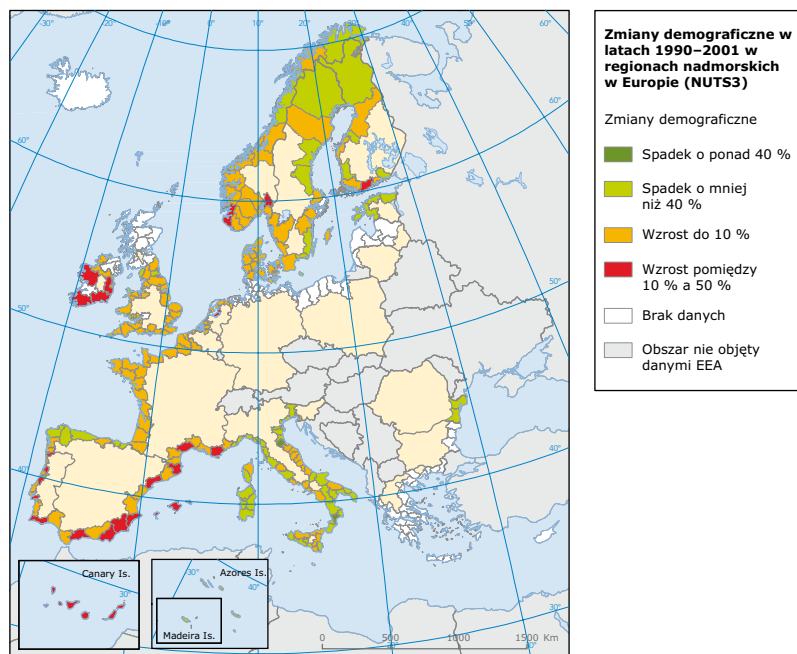
portów i transportu morskiego doprowadziło do wzrostu znaczenia wybrzeży jako platform logistycznych.

Równocześnie, rozszerzająca się zabudowa miejska, rozwój kurortów i portów oraz rozwój hodowli rybnych wywierają bezpośredni wpływ na ekosystemy. Wpływ ten sięga dalej niż bezpośrednio konsekwencje w zanieczyszczeniu, procesie sedymentacji i zmian w dynamice wybrzeża. Destrukcyjny charakter rybołówstwa, nadmierne wykorzystanie zasobów dna morskiego, zmiany klimatyczne i poziomu morza stanowią poważne zagrożenie dla nadmorskich siedlisk, takich jak grunty uprawne, tereny podmokłe oraz podwodne skupiska traw morskich.

Ponadto, w regionach nadmorskich gęstość zaludnienia jest średnio o 10 %, a w niektórych krajach aż o 50 % wyższa niż w głębi lądu. Jeszcze bardziej niepokojącym zjawiskiem w obszarach nadmorskich jest zabudowa obszarów naturalnych, postępująca szybciej niż wzrost gęstości zaludnienia. Ponieważ przemiany te są nieodwracalne, to właśnie w nich upatruje się jedno z głównych zagrożeń dla trwałości stref nadmorskich. Sektor mieszkaniowy (w wielu regionach przed wszystkim domy letniskowe), usługi i rekreacja są tu głównymi czynnikami, stanowiąc 61 % ogółu terenów nadmorskich zajętych pod zabudowę.

W przeszłości większość regionów nadmorskich była

Zmiany demograficzne w latach 1990–2001 w regionach nadmorskich w Europie

Źródło: EEA 2006, w oparciu o spisy ludności w latach 1991 i 2001, Eurostat.

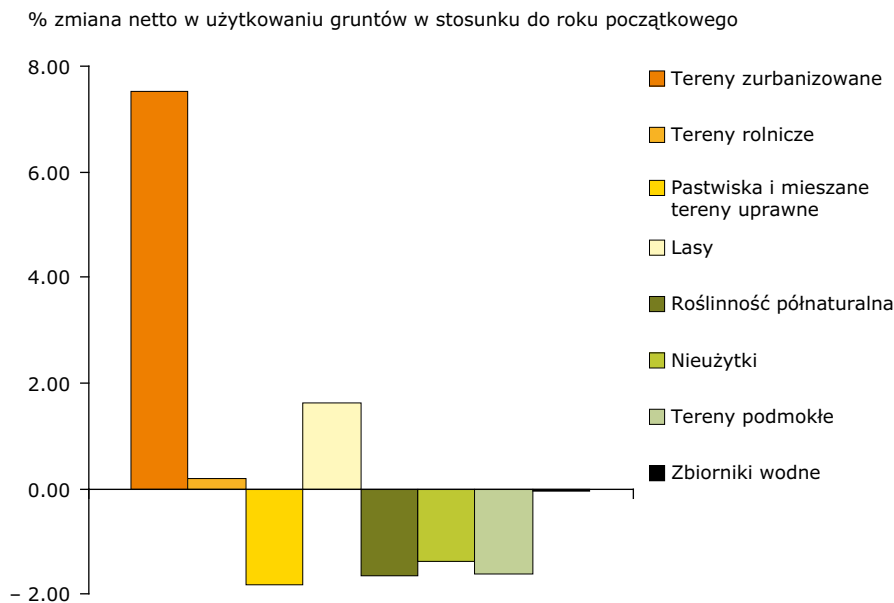
uważana za peryferyjne, natomiast dziś coraz częściej stanowią one przestrzeń o pierwszoplanowym znaczeniu dla rozwoju. W Europie w wielu regionach nadmorskich udział powierzchni zagospodarowanych przez człowieka przekracza 45 % ogólnej długości pasa wybrzeża (tj. do 1 km od linii brzegowej). Najintensywniej użytkuje się tereny przybrzeżne w obszarze Morza Śródziemnego (we Francji, Hiszpanii i w niektórych częściach Włoch). Gęsto zaludnione jest także atlantyckie wybrzeże Francji, leżące nad Atlantykiem regiony hiszpańskie - Kraj Basków i Huelva oraz duże fragmenty wybrzeża Portugalii. Gęsto zabudowane jest także wybrzeże Morza Północnego (w Holandii i w Belgii).

Wzrost standardu życia w UE, liberalizacja europejskich

połączeń lotniczych i wynikający zeń wzrost znaczenia tanich linii lotniczych oraz rozwój transeuropejskich połączeń drogowych i kolejowych, wpłynęły w dużym stopniu na mobilność Europejczyków i ich dostęp do stref nadmorskich w szczególności. Co więcej, wzrost dochodów osobistych oznacza, że coraz więcej osób inwestuje w domy i mieszkania letniskowe, zwłaszcza w regionach przybrzeżnych, ponieważ są one zarówno dobrą inwestycją, jak i dają nowe możliwości wypoczynku. Rozwój infrastruktury i usług na rzecz „weekendowych mieszkańców” i turystów (hotele, parki wodne, pola golfowe i tory kartingowe) oznacza, że dużej ilości terenów przybrzeżnych zagraża utrata ich lokalnej tożsamości.

Regionom przybrzeżnym zagrażają również zmiany klimatu. Ww. różnorodne

Zmiany w użytkowaniu gruntów w obrębie strefy 10 km od linii brzegowej w 17 krajach Europy, 1990–2000

Źródło: EEA, 2006.

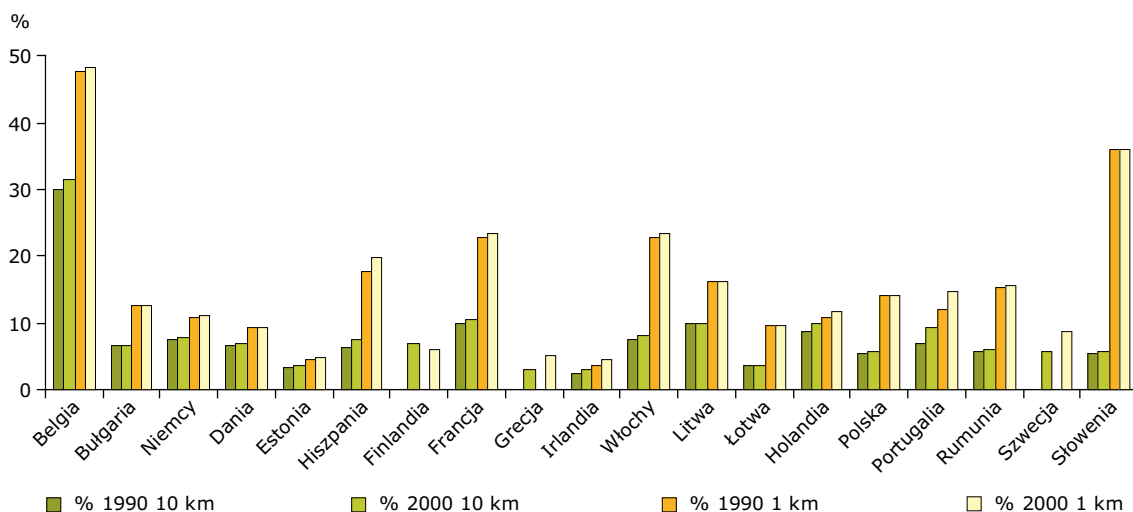
czynniki niezwiązane z klimatem naruszyły obecnie w dużym stopniu długookresową odporność ekosystemów nadmorskich, a więc i ich zdolność do pokonywania dodatkowych zagrożeń spowodowanych zmianami

klimatu. Powierzchnia naturalnych obszarów zalewowych głównych rzek europejskich (np. Renu, Łaby i Padu) skurczyła się głównie wskutek rozwoju infrastruktury i terenów zurbanizowanych. Podobny poziom szybkiego

rozwoju dotyczy nizin nadmorskich. Pomiędzy 1990 a 2000 r. przybyło 1 900 km² terenów zagospodarowanych i tendencja ta się utrzymuje. W rezultacie wiele obszarów przybrzeżnych dotyka syndrom tzw. „brzegowego ścisku” oznaczającego sytuację, gdy liczne budynki i infrastruktura powstają w małej odległości od linii brzegowej, kosztem środowiska, będącym zwykle buforem między morzem a lądem. „Ścisk” ten zwiększa podatność stref przybrzeżnych na zmiany klimatyczne i wzrost poziomu morza, zwłaszcza w czasie ekstremalnych zdarzeń, jak nagle sztormy.

Poprawa zarządzania wybrzeżami, zwłaszcza w odniesieniu do planowania przestrzennego, może przyczynić się do zmniejszenia wrażliwości stref przybrzeżnych na skutki zmian klimatycznych. W niektórych państwach powstają obecnie krajowe strategie ws. adaptacji do zmian klimatycznych, dające

Obszary zabudowane w pasie wybrzeża 0–1 km w stosunku do całej strefy 10 km, 1990–2000

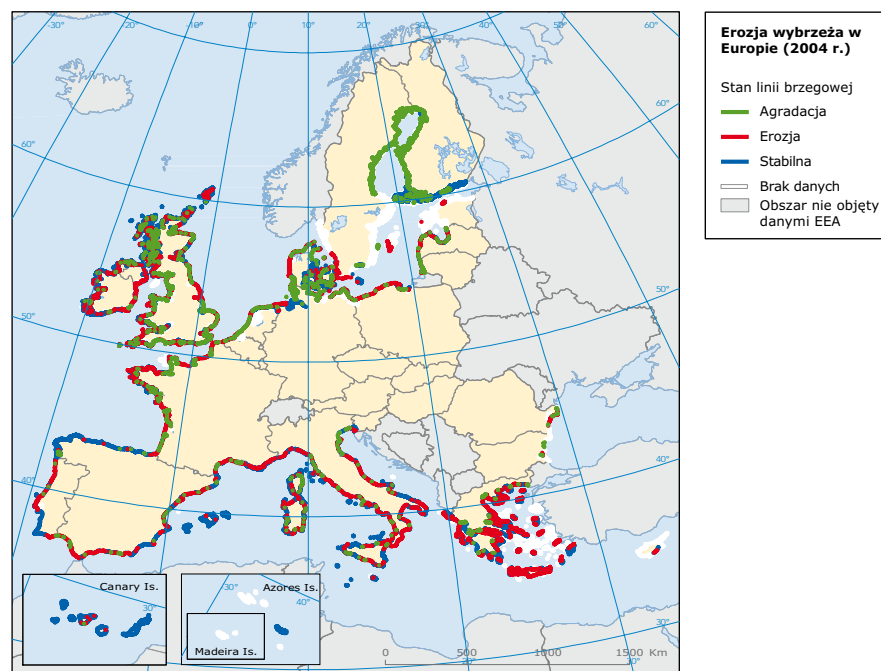

Źródło: EEA, 2006.

wyraźne wytyczne zwiększenia naturalnej odporności wybrzeży i poprawy ich zrównoważonego rozwoju. Przykładowo, zasada kontrolowanego wycofania się, mająca na celu zmniejszenie podatności systemów społeczno-środowiskowych na wpływ zmian klimatycznych, służy we właściwy sposób podstawowej idei zintegrowanego zarządzania wybrzeżami.

Od 1995 r. troska o stan

Erozja wybrzeży w Europie, 2004 r.

Źródło: EEA 2006, w oparciu o EuroSION, 2004.

linii brzegowej Europy doprowadziła do szeregu inicjatyw UE opartych o koncepcję zintegrowanego zarządzania obszarami nadmorskimi [integrated coastal zone management] (ICZM). ICZM ma na celu osiągnięcie równowagi pomiędzy potrzebami rozwoju a ochroną wszelkich zasobów, niezbędnych do podtrzymania gospodarki stref nadmorskich. Celem

prac EEA jest w szczególności udział w przygotowaniu przeglądu *zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego wdrożenia ICZM (2002/413/WE)* w 2006 r. Wybrzeży dotyczy także Europejska strategia tematyczna w sprawie środowiska morskiego, promująca podejście oparte na ekosystemach i proponująca utworzenie regionów morskich. UE rozpoczęła również prace nad polityką morską. Wszystkie ww. polityki mogą potencjalnie przyczynić się do udoskonalenia zintegrowanego zarządzania wybrzeżami i ich ekosystemami. Głównym miernikiem sukcesu będzie ustanowienie za ich pomocą wspólnych działań i ich wdrożenie poprzez udoskonalone mechanizmy zarządzania.

Źródła

EEA (2006), Zmiany w strefach przybrzeżnych w Europie, raport EEA nr 6/2006, Europejska Agencja Środowiska, Kopenhaga.

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
Enquiries: eea.europa.eu/enquiries

